

Модернізація професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС

Світлана Заскалета

У статті розглядається проблема модернізації системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу. Визначаючи особливості професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС, автор зупиняється на розгляді соціально-економічних передумов її розвитку. Порівняльний аналіз різних джерел дає змогу виявити загальні для країн ЄС тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі та їх специфічні прояви.

Ключові слова: професійна підготовка, порівняльний аналіз, загальні тенденції.

У ХХ столітті перед економіками країн ЄС постало завдання розв'язати нові проблеми, пов'язані зі змінами у сфері зайнятості, змінами у кваліфікаційних вимогах та виникненням «економіки знань».

Професійна підготовка фахівців аграрної галузі у країнах ЄС зазнала кардинальних перетворень, необхідність яких викликана особливим статусом аграрної галузі, яка є не лише засобом отримання знань і навичок, а й за умови правильної організації господарювання сприяє збереженню навколишнього середовища. Це виводить підготовку фахівців на новий рівень, який вимагає застосування нових стратегій щодо опанування навчальними предметами екологічного циклу. Крім того, перегляду вимагає й навчання соціальних дисциплін. Очевидно, модернізації зазнають методи навчання, організація системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі та навчання упродовж життя для сільського населення, а також освіта й професійна підготовка всіх груп, які до неї залучаються. Освіта дорослих як соціально-педагогічне явище і соціальний інститут може розглядатися як складова загальної системи неперервної професійної освіти.

Орієнтація української освіти на входження в європейський простір, реформування промисловості та сільського господарства на основі ринкових відносин, виникнення нового суб'єкта господарювання – власника засобів виробництва, перетворення землі в об'єкт продажу – вносять кардинальні зміни в усі галузі української економіки, освіти, культури, людських відносин. Виникла нагальна потреба реформування одного із стратегічних напрямів державотворення – освіти в цілому та професійної підготовки фахівців аграрної галузі. За цих умов актуалізується завдання вивчення зарубіжного досвіду щодо розв'язання цієї проблеми. Тому метою статті є визначення тенденцій модернізації професійної

підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС, щоб визначити можливості їх урахування в модернізації підготовки українських фахівців у цій галузі.

Об'єднавчі процеси на європейському континенті, які охоплюють і освітню галузь, висувають високий рівень вимог до фахівця аграрної галузі. З урахуванням нових вимог до продукції сільського господарства та впливу фермерства на навколишнє середовище, постає необхідність у професійній підготовці фахівців, здатних здійснювати свою діяльність у нових реаліях.

Протягом останніх років з'явилися дослідження українських педагогів-компаративістів, які стосуються системи освіти та професійної підготовки фахівців в окремих країнах ЄС (Н. В. Абашкіна, А. А. Сбруєва, Л. І. Зязюн, О. І. Локшина, М. П. Лещенко, В. І. Луговий, Л. П. Пуховська, А. В. Парінов, А. Г. Тараненко та інші), а також у групі країн, які порівняно недавно були прийняті до Європейського Союзу (А. В. Василюк, А. В. Каплун, І. М. Ковчина, Б. Ф. Мельниченко, І. П. Підласий, С. О. Сисоєва та інші).

Для визначення тенденцій професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС слід зупинитися на розгляді соціально-економічних передумов її розвитку, оскільки рівень соціально-економічного розвитку будь-якої країни відображає стан національної системи професійної підготовки фахівців для галузей економіки, у тому числі аграрної, як на сучасному етапі розвитку, так і в минулому. Соціально-економічні передумови розвитку системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС були різними. Сформовані освітні системи, як зазначає Л. М. Ляшенко, зорієнтовані на підготовку кадрів для виробництва індустріального типу в умовах конкуренції за світові ринки торгівлі та збуту [3]. На сьогоднішній день такі освітні системи потребують удосконалення як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу, оскільки вони вже не відповідають сучасним вимогам постіндустріального суспільства.

Структура професійної підготовки фахівців аграрної галузі значно відрізняється в різних країнах ЄС. Існують деякі відмінності в управлінні, оцінюванні навчальних досягнень, кваліфікаційних вимогах та фінансуванні. Взаємозалежність соціально-економічного розвитку країни та рівня розвитку професійної підготовки фахівців зумовила диференціацію країн за рівнем розвитку. Український науковець Т. В. Фініков пропонує поділити країни за рівнем їх технічного, економічного, соціального і політичного розвитку; часом досягнення його піку; швидкістю просування до нього. За цими досить об'єктивними критеріями країни Європейського Союзу дослідник поділяє на країни Західної (давно розвинуті країни) та Східної (посттоталітарні або країни перехідного типу) Європи [6].

Тенденціям розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу присвячена робота А. Г. Кирди. Заслуговує на увагу робота Г. Г. Поберезської щодо тенденцій розвитку вищої освіти у країнах Західної Європи та Україні, де дослідниця

розглядає розвиток Європейської вищої освіти в умовах освітньої євроінтеграції. У своєму дослідженні авторка виявила загальні для країн Західної Європи тенденції та їх специфічні прояви у вищій освіті. Серед них виділяє такі:

- подовження тривалості набування людиною знань, умінь і навичок;
- урізноманітнення системи освітніх закладів, закриття одних профілів і відкриття інших, постійне оновлення навчальних планів і програм, модернізація засобів і методів навчання [4].

Зазначимо, що в індустріальному суспільстві домінували заклади університетського рівня, в яких навчальний процес поєднувався з науковим. Рух до суспільства знань зумовив нагальну потребу у вищій освіті і для тих фахів, які не пов'язані з науковими дослідженнями, що стало безпосередньою причиною появи вищої професійної освіти, у рамках якої відбувається підготовка фахівців аграрної галузі. Тому для неї притаманні визначені українським науковцем Т. М. Десятовим багатовекторні напрями розбудови неперервної професійної освіти, серед яких він визначає централізацію і децентралізацію, глобалізацію й регіоналізацію, інтеграцію й дезінтеграцію. Дослідник відзначає посилення зв'язків із ринком праці. Оскільки цей зв'язок найбільш ефективно забезпечується на регіональному і місцевому рівнях, у східноєвропейських країнах здійснюється децентралізація управління освітою. Водночас відбувається посилення механізмів державного регулювання. В усіх країнах Східної Європи найважливішою функцією центрального уряду є визначення загальних обов'язкових стандартів навчання, тоді як на місцевому і регіональному рівнях передаються повноваження в частині регулювання пропозиції на ринку професійного навчання. Щодо фінансування, то тут спостерігаються альтернативні підходи. У системах освіти більшості країн Східної Європи більше поширені національні стандарти професійної освіти, спостерігається посилення ролі держави в управлінні якістю освіти. Виявлено загальну тенденцію до збалансованості попиту та пропозиції послуг професійної освіти, що формується шляхом підвищення престижу професійної освіти, взаємодії первинної і неперервної професійної освіти і навчання. Це виражається в застосуванні механізмів нормативно-правового, організаційного й інституціонального регулювання з метою забезпечення вертикальної і горизонтальної мобільності громадян у межах усієї системи професійної освіти [1].

Аналіз джерел дає змогу виявити загальні для країн ЄС особливості професійної підготовки фахівців аграрної галузі:

- тенденція професіоналізації вищої освіти (поява вищої професійної освіти зумовлена потребою у вищій освіті для тих фахівців, робота яких не пов'язана з науковими дослідженнями);
- науково-технічний прогрес є головною причиною ускладнення структури професійної підготовки фахівців аграрної галузі, постійне оновлення навчальних планів, програм, модернізації засобів і методів навчання;
- створення навчальних закладів, діяльність яких спирається на електронно-цифрове забезпечення (дистанційне віртуальне навчання);
- посилення демократичних тенденцій в управлінні навчальними

закладами;

- проблема відтоку фахівців зі Східної Європи до Західної.

Одним із завдань сучасної професійної діяльності фахівців аграрної галузі є ефективне управління людськими ресурсами. Управління людськими ресурсами включає соціальну відповідальність, яка стосується як умов праці, так і житлових умов робітників, ролі сільських громад, здоров'я теперішнього і майбутнього поколінь. Управління земельними і природними ресурсами включає підтримку і розширення цих життєво важливих ресурсів протягом тривалого періоду.

Діяльність Європейської Комісії щодо модернізації аграрної галузі спрямована на:

- 1) структурно-технічні зміни в сільському господарстві;
- 2) розроблення оптимальної європейської моделі сільського господарства;
- 3) зміни у працевлаштуванні й адаптації працівників, викликані необхідністю нових компетенцій;
- 4) визначення нових пріоритетів на ринку праці та соціальної політики в галузі сільського господарства.

ГЕОРА-СОРА (організація із професійної зайнятості в сільському господарстві в Євросоюзі) та ЕФА (Європейська федерація союзів працівників сільського господарства) розробили інноваційний проект ARE (сільське господарство – регіон – працевлаштування). Цей проект спрямований на забезпечення наступності і взаємозв'язку професійної підготовки фахівців аграрної галузі, регіонально обґрунтованого розподілу працівників та розвитку аграрної галузі загалом. ГЕОРА/САР і ЕФА. Основна мета проекту – розроблення нових підходів до підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС, визначення можливостей для багатосторонньої сертифікації. Проект був реалізований у шести країнах (Німеччині, Данії, Італії, Франції, Об'єднаному Королівстві та Іспанії).

У ході реалізації проекту було проведено серію семінарів у державах-членах ЄС, укладено Білу Книгу соціальних партнерів в аграрній галузі, проведено заключну конференцію [7; 8].

Діяльність Європейського центру підготовки та профтехосвіти (Cepfar) спрямовує діяльність на розв'язання завдань у галузі підготовки фахівців для сільського господарства, націлених на:

- а) професійну підготовку і прогрес;
- б) соціальний і культурний розвиток сільських регіонів;
- в) розвиток інформаційних технологій, інформаційну підтримку працівників сільськогосподарського сектора;
- г) створення єдиного європейського простору підготовки працівників сільського господарства тощо.

З метою розв'язання цих завдань створено такі підрозділи:

- а) група професійних сільськогосподарських організацій (СОРА);
- б) загальна група кооперативного руху сільського господарства Євросоюзу (COGECA);
- в) Європейська Федерація працівників сільського господарства (EFA);
- г) Європейська Рада профспілок молодих сільгосппрацівників Євросоюзу (СЕЈА);
- д) жіноча спілка фахівців аграрної галузі (СОРА);
- е) відділення Європейської комісії: парламент, соціальна та економічна ради і т.д.;
- ж) відділ земельних наділів.

Європейський центр навчання та підготовки в сільському господарстві (СЕЕФА) є міжнародною неприбутковою асоціацією з давніми традиціями. Діяльність Центру спрямована на професійну підготовку фахівців з урахуванням таких чинників:

- кількісна та якісна ситуації у сфері зайнятості у сільськогосподарському секторі;
- розвиток села з урахуванням навколишнього середовища;
- якість продукції сільського господарства.

З метою скорочення розриву в рівнях розвитку різних держав ЄС та встановлення економічних і соціальних взаємозв'язків між ними у ЄС створено Структурний та Координуючий фонди. В період з 1994 по 1999 роки їх бюджет складав 208 мільярдів євро, тобто майже 35 % від загального бюджету Євросоюзу. 90 % було передбачено для регіонів, а 10 % – для чотирьох «країн координаторів». Фінансові розрахунки сягнули 213 мільярдів євро (включаючи 195 мільярдів для Структурного Фонду та 18 мільярдів для Координаційного Фонду) на період 2000–2006 років [7].

У липні 1997 року Структурний фонд ініціював реформування структурної політики. Ця реформа передбачала:

а) розвиток і структурне корегування регіонів, розвиток яких відстає і обсяг ВВП складає менше 75 % у середньому по Євросоюзу;

б) економічну та соціальну конверсію регіонів зі структурними труднощами (мета: охопити райони з проблемами економіки багатогалузевого сільського господарства, тобто райони, в яких відбуваються економічні зміни, сільські райони, які занепадають; кризові райони, які відчувають труднощі з рибальством та у зв'язку з урбанізацією);

в) розвиток використання людських ресурсів за межами регіонів.

Проведені заходи у сфері сільськогосподарської політики суттєво вплинули на розвиток професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Перед аграрною освітою постали нові вимоги, спрямовані на задоволення потреб суспільства у висококваліфікованих фахівцях для аграрного сектору економіки. Цьому важливому процесу сприяло втілення в життя 57 статті Договору про взаємне визнання дипломів, сертифікатів та інших документів, що офіційно підтверджують рівень кваліфікації.

Спроби надати вищій школі загальноєвропейського характеру фактично розпочалися ще у 50-ті роки минулого століття з підписанням Римської угоди.

У подальшому ці ідеї знайшли свій розвиток у рішеннях низки конференцій міністрів освіти європейських країн, зокрема:

1. Лісабонська конвенція під егідою Ради Європи – «Про визнання кваліфікацій», 1997 р. Лісабонська угода декларує наявність і цінність різноманітних освітніх систем і ставить за мету створення умов, за якими більшість людей, скориставшись усіма цінностями і здобутками національних систем вищої освіти і науки, зможуть бути мобільними на європейському ринку праці. Визначені цільові показники у сфері наукових досліджень, інновації в освіті.

2. Сорбонська декларація (1998 р.). Підписана міністрами освіти Франції, Німеччини, Великобританії та Італії.

3. Болонська конвенція підписана 19 червня 1999 р. 29 європейськими країнами. Болонська конвенція стала основою для розвитку Болонського процесу, спрямованого на узгодження системи вищої освіти європейських країн. Основний зміст Болонської декларації полягає в тому, що країни – учасниці зобов'язалися до 2010 року привести свої освітні системи у відповідність до єдиного стандарту.

Болонський процес – один із інструментів не лише інтеграції в Європі і в Європу, а й інструмент загальної світової тенденції нашого часу – глобалізації.

Продовженням Болонських ідей стали такі навчально-наукові організаційні заходи: Саламанська конференція європейських ВНЗ (Саламанка, 2001); Празьке комюніке міністрів європейських країн (Прага, 2001); Берлінське комюніке міністрів європейських країн (Берлін, 2003); Бергенська конференція міністрів європейських країн (м. Берген, Норвегія, 19 травня 2005).

Основна ідея цих документів – двоступенева структура вищої освіти, використання системи кредитів ECTS, міжнародне визнання бакалавра як рівня вищої освіти, що надає особі кваліфікацію та право продовжувати навчання за програмами магістра в інших європейських країнах.

Отже, серед основних соціально-економічних факторів модернізації системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі країн ЄС визначаємо: зміну концепції фінансування професійної підготовки фахівців аграрної галузі, визначення нових пріоритетів на ринку праці та соціальної політики; зміни у працевлаштуванні, професіоналізацію вищої освіти та підвищення її суспільного статусу, укрупнення вищих закладів аграрної освіти, системність і інституціоналізацію процесу підготовки фахівців аграрної галузі, партнерство країн ЄС у цьому процесі, модернізацію системи профорієнтації. Основним завданням національних урядів щодо професійної підготовки фахівців аграрної

галузі є закріплення на законодавчому рівні вимог до якісного надання освітніх послуг, що забезпечують матеріальні і духовні прагнення суб'єктів освіти.

Список використаних джерел:

- 1.
2. Десятов Т. М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ століття): Автореф. дис. ... доктора пед. наук / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2006. – 35 с.
3. Кирда А. Г. Тенденції розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу і Україні (друга половина ХХ століття): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / А. Г. Кирда; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 26 с.
4. Ляшенко Л. М. Реформування професійної освіти у Фінляндії в умовах глобалізаційних процесів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. М. Ляшенко; АПН України. Ін-т вищої освіти. – К., 2003. – 20 с. – укр.
5. Поберезька Г. Г. Тенденції розвитку вищої освіти у країнах Західної Європи та України: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 [Електронний ресурс] / Г. Г. Поберезька; АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К., 2005. – 22 с.
6. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: Навч. посібник. – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 309 с.
7. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна. – К.: Таксон, 2002. – 176 с. – С. 3.
8. Papadaki-Klavdianou A., Menkisoglou-Spiroudi O, Tsakiridou E. Quality of agricultural products and protection of the environment: training, knowledge dissemination and certification // Synthesis report of a study in five European countries. Cedefop Referenceseries; 38, Luxembourg: Official Publication of the European Communities, 2003.
9. GEOPA-COPA. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.copa-cogeca.be/img/user/file/geopa_info/GEOPA_E.pdf